

I.

INDLEDNING.

Til Olav Trygvesøns Historie har vi en Række gamle Skrifter. Hvis man gaar efter Mængden af Efterretninger, maa man først nævne den „store“ Saga om Olav Trygvesøn, forfattet omkr. 1320 og trykt i Fornmanna sögur 1ste—3die Bind; dernæst kommer hans Saga i Snorres Heimskringla fra c. 1230 og den fra Latin oversatte Saga om ham ved Odd Snorressøn, Munk i Thingøre paa Islands Nordland († c. 1200), nu kjendt fra tre forskjellige Haandskrifter eller Bearbejdelser, endvidere de korte Uddrag om ham i Sagasamlingerne Ágrip og Fagrskinna (Noregs konungatal), Thjodrik Munks Historia de antiquitate regum Norvagiensium og den anonyme Historia Norvegiæ, samt hvad der er levnet om ham i Uddrag fra Gunnlaug Munks og Are Frodes tabte Skrifter, for ikke at nævne de mange islandske Sagaer, hvis Helte optræder i Norge i Olavs Tid og derfor mere eller mindre streifer ind paa Olavs Historie (Kristnisaga, Halfreds Saga, Laxdølasaga o. fl.). Disse Sagaer og Skrifter er fra meget forskjellig Tid, idet de ældste (og korteste) er fra 12te Aarhundrede, de yngste og vidtløftigste fra 14de Aarhundrede; de ældste giver væsentlig kortere Oversigter, medens den yngste „store“ Saga lægger Vind paa at tage alting med og at ordne alt efter en skjøn som Tidsregning. Denne opnaaede derfor blandt de tidligere Forskere en stor Anseelse, og uagtet P. A. Munch paa flere Steder fremfører en knusende Kritik mod dens Lettroenhed, har han ikke kunnet væge sig mod dens bestikkende Tidsregning i Olavs Regjeringshistorie. Den vigtigste Grund hertil var den mislige Tilstand, hvori paa Munchs Tid Udgaen af Snorres Kongesagaer befandt sig,

hvilket gjorde, at P. A. Munch ikke fuldt forstod at vurdere Snorres mere paalidelige Fremstilling. De ældre Udgivere af „Heimskringla“ (Peringskiöld 1697, Schøning 1777) havde nemlig mod Haandskrifterne optaget i Snorres Text ti Kapitler fra den „store“ Saga om Olav for at faa fortalt om Vinlands Opdagelse. Dette havde i sig selv ikke været saa farligt, thi det var let at se, at dette Afsnit ikke passede med Snorres Text; men ulykkeligvis var der med Indskuddet fulgt to Kapitler om Ingebjørg Trygvedatters Ægteskab med Ragnvald Jarl, uden at Udgiverne havde oplyst, at ogsaa disse Kapitler stammede fra den „store“ Saga. Disses Uægthed blev derfor ikke opdaget, førend da Unger efter P. A. Munchs Død udgav Heimskringla efter de ægte Haandskrifter¹⁾. Medens Snorre tidligere har fortalt, at Olav om Høsten 999 var bleven gift med Thyre, læste man her at Thyre allerede om Sommeren 999 havde født Olav en Søn, og da Historikerne ikke anede, at de to Kapitler var Indskud, kunde man ikke komme til anden Slutning, end at Snorres Tidsregning var forvirret. P. A. Munch fandt derfor at burde holde sig til den senere „store“ Olavssaga, skjønt han om den bemærkede, at „dens Chronologi er saa velordnet, at den næsten derved bliver mistænkelig“, og ordnede Begivenhederne saaledes: Vaar 995 Olavs Komme til Landet, Sommer og Høst Hyldningstog; 996 Kristendomsaaud i Viken og paa Vestlandet, Høsten Anlægget af Nidaros o. s. v.

Efterat Unger i Aarene 1864—68 havde udgivet de ægte Texter af Heimskringla, var det let at se, at Tvilen mod Snorre var ubegrundet. I mit Prisskrift om Snorre Sturlassøn (1873) kunde jeg saaledes hævde, at „naar dette Indskud borttages, bliver Snorres Tidsregning meget „klar og tiltalende, medens de Forandringer, som den store Olavssagas „Forfatter har foretaget, er ganske vilkaarlige og beregnede paa at „fremstille alle modstridende Kilder i tilsyneladende Forening. Han „har saaledes f. Ex. til Gunst for Laxdøla maattet aldeles forandre „Tidsordningen i Olavs 2 første Regjeringsaar, for at det kunde blive „muligt for Olav at opholde sig om Høsten 996 i Nidaros“.²⁾

Jeg kunde have tilføiet: „og da grunde Nidaros“. I nær Tilslut-

1) Endog saa sent som i 1860 nævner Gudbrandr Vigfusson i Fortalen til Fornsögur disse Kapitler som Exempel paa „Snorres mønstergyldige Fremstilling“!

2) Snorre Sturlassøns Historieskrivning S. 73.

ning hertil har da senere den islandske Historiker Dr. Bjørn Olsen i sine „kronologiske Bemærkninger om Olaf Trygvesøns Regjerings-historie“¹⁾ nærmere paavist, at den store Olafssagas tidligere saa anseede Tidsregning overalt stammer fra Snorre, undtagen hvor den afviger for at indpasse halvt eller helt uhistoriske Sagn fra de islandske Ættesagaer; den er overalt at forkaste, og med den Aarstallet for Nidaros's Anlæg, som derfor heller ikke længere fastholdes af nogen selvstændig Historiker. Efter Dr. Bjørn Olsens rigtige Fremstilling af Snorres virkelige Tidsregning regner denne, at Nidaros blev anlagt 998.

Imidlertid er dermed ikke Sagen klar, thi som jeg i mit nævnte Skrift viste, kan man heller ikke uden videre betragte Snorres Fremstilling som absolut historisk: ogsaa han behandler sine Kilder vilkaarligt; ogsaa han fremstiller som fuldt sikkert, hvad han anser for sandsynligt; og desuden kan vi kontrollere ham, da vi dels kjender nogle af hans Kilder, dels ved vi paa enkelte Punkter mere end han. Vi ser saaledes, at Snorre for at redde sig ud af en kronologisk Forlegenhed har flyttet Thyres Ægteskab med Olaf et Aar frem i Tiden (fra Høsten 998 til 999) og undladt at omtale det Barn, som fødtes i dette Ægteskab Sommeren 999 og døde 1000; vi ser videre, at han, for at redde Sagnet om at Olaf den Hellige blev døbt af Olaf Trygvesøn, har maattet indskyde en Reise til Ringerike 997—98, som derfor er ganske uhistorisk osv. Med andre Ord: vi maa søge ad andre Veie at vinde den Sikkerhed, som Historien skal skaffe; men da viser det sig, at de faste Holdepunkter inden Olaf Trygvesøns korte Regjeringstid er meget faa.

1) Aarbøger f. nord. Oldk. og Historie 1878.

II.

OLAVS FØRSTE REGJERINGSAAR.

Tidsregningen for de ældre norske Kongers Tid er grundlagt af Are Frode († 1148) i hans Islendingabok, skrevet omtr. 1130, og for Norges Historie var hans fornemste Støtter hans ældre Samtidige, Presten Sæmund Frode paa Odde (f. 1048, † 1133) og Odd Kolssøn, som igjen havde sin Kundskab fra Thorgeir Avraadskoll, der boede paa Nidarnes, allerede da Haakon Jarl blev dræbt og Olav Trygvesøn grundlagde Nidaros. Desværre er imidlertid denne Ares ældre Islendingabok tabt og kjendes kun fra korte Uddrag i senere Skrifter. Ares Optegnelser har ogsaa været meget kortfattede og er derfor delvis blevne misforstaaede. Fra Are (og Sæmund) stammer imidlertid Oplysningerne om, at Olav Trygvesøn styrede i 5 Vintre, at han i sit 2det Aar holdt Thing paa Dragseid ved Stad og der landsforviste Seidmændene, og at han kort efter lod Seidmændene indebrænde paa Nidarnes; at han sendte Tangbrand til Island, som var der i 1 eller 2 Aar og kom tilbage om Høsten i Olavs næstsidste Aar (nemlig 999), at Kristendommen blev vedtaget paa Island i Olavs sidste Sommer og at Olav faldt ved Svold Sommeren Aar 1000. Alle disse Begivenheder maa ansees for fuldt sikre, og de maa blive Udgangspunkter for et Forsøg paa at indordne de øvrige Fortællinger i Tidsregningen.

De ældste norske Skrifter (Tjodrik Munk og Historia Norvegiæ) er ikke meget forskjellige herfra og laaner maaske delvis fra Are. De har væsentlig Betydning ved at oplyse om den uforfalskede Tradition i Norge; men om Tidsregningen meddeler de kun, at Olav regjerede i fem Aar (H. N.) eller „paa femte Aar“ (Tj.). Lidt fuldstændigere er

Agrip, som foruden at nævne at Olav styrede „fem Vintre“, tillige paastaar, at Haakon Jarl døde „om Vaaren“, ligesom den omtaler, at Haakon under Bøndernes Forfølgelse kastede sin Kappe fra sig paa Isen paa Gulelven. Meningen maa vel være, at Haakon blev dræbt om Vaaren 995, saa at Olav Trygvesøn skulde have regjeret fulde fem Aar og desuden nogle Maaneder. Til samme Resultat er den islandske Kristnisaga kommet; den regner, at Haakon blev dræbt i Go-Maaned (altsaa Februar—Marts) 995, og angiver nøiagtigt, hvorledes hele Olavs Regjeringstid skal regnes; men denne Beregningsmaade er bevislig urigtig.¹⁾ Af den samtidige engelske Krønike fremgaar det nemlig, at Olav Trygvesøn endnu Vinteren 994—95 med sin Flaade havde Vinterkvarter ved Southampton, at han sent ud paa Vinteren blev indbudt af den engelske Konge til Andover (i Hampshire, n. v. for Winchester), at han her i nogen Tid modtog kristelig Undervisning hos Erkebiskopen i Canterbury og Biskopen i Winchester og derefter blev konfirmeret, ved hvilken Leilighed Kongen selv var hans Fadder.²⁾ Denne kirkelige Handling er efter Sammenhængen tydelig foregaaet ved Paasketider, (som i Aar 995 indtraf 21de April), og hermed stemmer det, at efter Florentius Olav „ved Sommerens Begyndelse“ (ineunte æstate) drog hjem til sit Fædreland.

Hvis man knytter denne faktiske Oplysning sammen med de ældste Traditioner, bliver det tydeligt, at Olav neppe kan være kommen til Norge førend sent paa Sommeren eller om Høsten 995. Efter Tjodrik drog Olav, efterat have faaet med fra England en Missionsbiskop (Sigurd) og flere Prester, den lige Vei til Orknøerne og fik her Leilighed til at tvinge Orknøjarlen Sigurd til at blive Kristen og lod „ham og hele hans Folk“ døbe; en ikke saa ganske kort Tid maa være hengaaet her, inden Olav seilede videre til Norge. Her landede han paa Øen Moster, hvor han lagde Grundvolden til den ældste Kirke i Norge, seilede saa videre til Agdenes og Trondhjemsfjorden, og blev her strax tagen til Konge. Selv om man kun regner en Maanedes Ophold paa Orknøerne, synes det dog tydeligt, at en Søreise, der kræver

1) Nærmere herom i Dr. Bjørn Olsens Afhandlinger i Aarbøger f. nord. Oldkynd. og Historie 1878 (S. 35 f.) og 1893 (S. 320 ff.).

2) Steenstrup, Normannerne III 240—42. Taranger, Den engelske Kirkes Indfyldelse paa den norske. S. 125.

saa mange Slags Vind, under heldigste Tilfælde maa forudsættes at have varet et Par Maaneder, saa at Olav ikke kan være naaet frem til Trondhjemsfjorden før sent paa Sommeren eller tidligt paa Høsten.

Den ældste vidløftige Beretning hos Odd Munk synes at antyde det samme. Odd Munk, der kjendte Tjodriks Beretning, har ogsaa Kjendskab til uhistoriske Sagn om Olavs Virksomhed for at vinde Rusland for Kristendommen og har ladet sig paavirke heraf til at om-digte det første Aars Begivenheder: Thore Klakka og Olavs Morbrødre kommer til Olav i Rusland og lokker ham til om Vaaren (995) at seile til Norge; de seiler Kysten rundt lige til Agdenes, hvor Thores Svig opdages og straffes, og naar saa den følgende Dag ind i Trondhjemsfjorden, hvor Olav bliver taget til Konge. Efter Sammenhængen kan dette kun være skeet om Sommeren; naar Jarlen farer over Aaen Gaul, kaster han sin Kappe ikke „paa Isen“, men „i Aaen“, og Kappen driver iland paa en Øre. Senere fortælles, at Olav den næste Vaar farer over til England, hvor han faar en Biskop og flere Prester med, at han paa Hjemveien lander paa Orknøerne og omvender Jarlen og Øernes Folk, at han saa først lander i Moster (hvor han oplever et Mirakel) og derefter om Høsten kommer til Lade. Denne Reise fra Norge til England har Odd maattet opstille for at faa Olav til efter Tjodrik at føre Geistlige med fra England; den udgaar da af Historien, ligesom hans Ophold i Rusland Vinteren 994—95. Saaledes maa de to Aars Begivenheder hos Odd slaaes sammen til ét, og man faar da som Resultat, at Olav er kommet fra England med Missionærene, har landet paa Moster og er naaet til Trondhjem i Løbet af Sommeren og Høsten 995, hvorefter han da har tilbragt den første Vinter paa Lade.

Snorre Sturlason, som for sin Olavssaga har benyttet baade Odd og Agrip, havde vanskeligt for at forene begge Kilder, da han jo ikke (som vi) vidste, at Olav først sent paa Vaaren forlod England. I det hele synes han at forudsætte, at saavel Thore Klakkas Reise og Olavs Hjemreise er foregaaet i den gode Seiletid, altsaa om Sommeren; dog har han fulgt Agrip ved at lade der være Is paa Gaul, da Haakon Jarl flygtede derover, og hvis dette ikke er gjort af Uagtsomhed, maa Snorre have forestillet sig, at Begivenheden er foregaaet senhøstes; thi i det følgende, efterat Olav er bleven Konge, lader Snorre ham fare over Landet „den første Vinter og Sommer efter“.

I Virkeligheden er dog Afvigelserne ikke saa store. Begge Beretninger forudsætter en længere Søreise i den gode Aarstid for at komme til Trondhjem, og alle lader ham drage ud om Vaaren eller tidligt paa Sommeren. Der kan altsaa ikke være Tvil om, at Olav er bleven Konge i Løbet af Aar 995, og da snarest sent paa Sommeren.

Hvis vi følger Odd (eller Odds Kilde), har Olav om Høsten slaat sig ned i sin Forgjængers Residens, Lade, og er bleven der Vinteren over. Hvis vi derimod følger Snorre, har Olav strax draget om i Landet (nærmest Landeveien til Oplandene og Viken) for at lade sig hylde. Det forskjellige Standpunkt hænger sammen med de forskjelliges Vurdering af en kirkelig Kilde: Odd følger Sunnivallegenden, medens Snorre ikke vil vide noget af denne.

Beretningen om Sunniva og Seljemændene stammer hos Odd fra den latinske Legende, og som det tydeligt kan sees fra en ældre Form af denne, forfattet før Sunnivas Overflytning til Bergen i 1170¹⁾; denne Legende er altsaa ganske uafhængig af den islandske Tradition og grundet paa Optegnelser fra Selja selv. Den fortalte om, hvorledes to Kjøbmænd fra Fjordene ganske kort Tid, efterat Haakon Jarl var bleven dræbt og Olav var bleven Konge, seilede nordover forbi Selja og der saa et mirakuløst Syn og paa Stranden fandt et vellugtende Menneskehoved; da de var komne til „Trondemia“ og hos Kongen var bleven omvendt til Kristendommen og døbte af Biskop Sigurd, fortalte de om sit Syn og viste Hovedet frem, og da ligeledes andre fortalte om Syn fra Øen, seilede Kongen i 996 efter Biskoppens Opfordring til Selja og fandt der vellugtende Ben, og blandt dem Martyrinden Sunnivas hele Legeme, som nu blev optaget og lagt i Skrin, medens en nærliggende Hule omdannedes til Kirke eller Kapel. Da Sunnivas Festdag altid har været 8de Juli, kan denne Dag kun have været viet til Mindet om hendes Skrinlægning, og denne Begivenhed kan altsaa med fuld historisk Sikkerhed henføres til 8de Juli 996. Legenden forudsætter, at Olav i hele denne Tid (nærmest Vinteren 995—96) opholdt sig i det Trondhjemske, og Odd har da rigtigt antaget, at dermed var ment Lade, som efter ham var Olavs Residens i hans to

1) Se Groths Udgave af A. M. 310 qv. Side S. 49. Oc i þeim stað veitir almattugr guð mikla miscunn firir þeira manna verþleic er þar hvila alt til þessa dags.

første Aar. Legenden viser saaledes, at Snorre har Uret i at lade Olav den første Vinter (995—96) reise om i Landet og paa denne Reise komme helt til Viken, hvorfra Kristendomsværket begynder, men at Odd har Ret i at lade Olav seile sydover langs Kysten fra Lade Sommeren 996.

Den største Modsætning mellem Odd og Snorre findes i begges Fremstilling af Gangen i Kristendomsaaudet i det sydlige Norge. Odd lader Olav lige efter Opdagelsen af Sunnivas Levninger drage videre mod Syd, holde Gulathing og der efter Underhandlinger med Hordakaares Ætlinger, navnlig Olmod gamle og Erling Skjalgsøn, vinde disse for Kristendommen ved at gifte Erling med sin Søster Astrid og dermed kristne hele Vestlandet; derefter drager han til Viken og vinder ogsaa disse Landskaber ved at gifte sine to andre Søstre med Thorgeir og Hyrning, som han sætter til Høvdinger i Viken. Snorre derimod begynder i Viken, gaar derfra til Rogaland, hvor det Mirakel sker, som Odd før har fortalt fra Moster, og saa til Gulathing. Snorre sees i Detaljerne at følge Odd, men med stor Frihed, og naar han lader Astrid være Trygves Datter (ikke som Odd Lodins), har Snorre aabenbart Uret.¹⁾ Ligeledes viser det sig, at Odds Fremstilling af Kristendomsaaudets Gang stemmer med den ældre Tradition hos Tjodrik Munk (Cap. 13) og altsaa er den historisk berettigede.

1) Navnet Astrid viser, at hun er sin Moders yngste Datter og født ved hendes Død; alene i dette Tilfælde kunde hun bære sin Moders Navn. Se min Artikel Vore Forfædres Tro paa Sjølevandring og deres Opkaldelsessystem, Arkiv f. nord. Filologi IX, 199—222, navnlig Noten S. 213.

III.

OLAVS 2DET REGJERINGSÅAR.

Fra Viken seilede Olav ifølge Odd om Høsten (996) nordover til det Trondhjemske, slog sig atter ned paa Lade og beredte sig til der at holde Jul (996—97). Det er ved dette Juleselskab, at Olav lader væbnede Mænd stille for Dørene og derpaa erklære for de indbudte Høvdinger fra Omegnen, at hvis han skal ofre til Guderne, saa vil han ofre dem, — forsaavidt de ikke vil foretrække at blive kristne. Denne Begivenhed henfører Snorre, som tilføier flere Detaljer, til Sommeren 998; men det taler til Odds Fordel, at hos begge sker dette paa Lade, som netop i Olavs to første Aar er hans Residens.

Til det 2det Aar, som altsaa gaar fra Høst 996 til Høst 997, henfører Odd dernæst Thinget paa Dragseid, hvor den omboende Befolkning blev omvendt ved hans Overtalelser og hvor han landsforviste Seidmænd; til Vidnesbyrd her citeres Sæmund Frode (o: Are efter Sæmunds Beretning). Ogsaa Snorre kjender dette Ting paa Dragseid, hvor han — vistnok ganske vilkaarligt — lader Sygner, Firder, Søndmøringer og Romsdøler komme sammen og blive omvendte; men Snorre henfører det til Høsten 997, altsaa paa Reisen nordover, idet Snorre lader Olav bruge to Somre (996 og 997) til at kristne Viken og Vestlandet; dette strider mod Sæmunds Tidsregning og maa altsaa være urigtigt.

Til dette samme 2det Aar — altsaa snarest Vaar eller Sommer 997 — henfører Odd ogsaa en Beretning, som han ligeledes (ialfald i Hovedtrækkene) laaner fra Sæmund, at Olav samlede sammen mange Seidmænd i Nidarnes, blandt dem sin Tremening Eyvind Kelda, og

lod som om han vilde sende dem bort, men indbød dem først til et Gjestebud og brændte dem inde med det Hus, de var i; kun Eyvind undkommer.

Denne Begivenhed har Snorre henlagt til Tønsberg og til Vaaren 998, men dette er aldeles vilkaarligt, da Odd her udtrykkelig citerer Sæmund Frode for, at det foregaar paa Nidarnes. At dette Sted har Betydning for Spørgsmaalet om Tiden for Byanlægget, skal nedenfor vises.

Til Aaret 997 henfører Odd endvidere Toget mod Roald i Godø og det uheldige Tog mod de to Høvdinger paa Haalogaland samt derefter Underhandlingen „øster ved Elven“. Snorre, som henførte Thinget paa Dragseid til Høsten 997, faar derfor ikke Plads til alle Odds Begivenheder; han lader Olav om Høsten foretage det uheldige Tog mod de tre Høvdinger i Haalogaland og derfra „ved Begyndelsen af Vinteren“ seile øster til Viken til Mødet med Sigrid Storraade, men Toget mod Roald i Godø (som hos Snorre hedder „Raud den ramme“ i Godø) henføres til Aar 999.

Mødet med Sigrid Storraade har altsaa efter Odd foregaaet senhøstes 997, og derefter feirer Olav Julen 997 paa Avaldsnes. Ogsaa heri har Snorre foretaget vilkaarlige Ændringer. Snorre kjendte nemlig fra den ældre Saga om Olav den hellige Beretningen om, at den yngre Olav er holdt over Daaben 3 Aar gammel, af sin Frænde Olav Trygvesøn¹⁾, og da han ingen Grund vidste til at tvivle om dette Sagn, maatte han her indskyde et Vinterophold paa Ringerike, som ved den Leilighed bliver kristnet. Men denne vilkaarlige Ændring af Tidsregningen har foranlediget andre Rettelser: Mødet med Sigrid Storraade foregaar i Konghelle tidligt om Vaaren efter (998), derfra drager Olav til Tønsberg, hvorhen Snorre henlægger Seidmændenes Indebrænding (se ovenfor), og saa drager han vestover og kommer først Paaskeaften (16 April) til Avaldsnes paa Karmøen. At disse Rettelser af Snorre er ganske vilkaarlige, fremgaar af Odd, som ikke kjender noget til Olav d. helliges Daab eller Ringerikes Omvendelse, og som iøvrigt helt igjennem i Detaljen er lagt til Grund for Snorres Fremstilling af de enkelte Begivenheder.

Det bør ogsaa nævnes, at efter Odd blev Skibet Tranen bygget i Olavs 2det Aar, naturligvis om Sommeren ved Lade.

¹⁾ Sagnet nævnes allerede hos Tjodrik (Cap. 13) som en islandsk Beretning, afvigende fra den sædvanlige (historiske), at Olav først som voksen blev døbt i Rouen (1014).

IV.

OLAVS TREDIE OG FØLGENDE REGJERINGSÅAR.

Julen 997—98 har altsaa Olav tilbragt paa Avaldsnes. Juletiden her er mindet ved to halvmytiske Begivenheder: Odins Besøg hos Kong Olav Julenatten og Eyvind Keldas Overfald tidligt om Julemorgenen. Ogsaa Snorre fortæller disse Tildragelser; om han end søger at rette lidt paa Fremstillingen, har den dog ogsaa hos ham bevaret det mytiske Skjær.

For det tredie og fjerde Regjeringsaar sammenstiller jeg Odds og Snorres forskjellige Tidsregning i parallelle Rækker:

Odd.

Jul 97—98 Avaldsnes.
 998 Ormen skamme bygges
 — Haarek fanges og føres til Kongen, sendes hjem og fører Eyvind Kinnriva til Kongen.
 — Olavs Tog til Haalogaland (Thore Hjort dræbes. Haarek underkaster sig)
 — Olav seiler til Falster og ægter Thyre
 — Islænderne til Nidaros
 Høst 998 Kirke bygges i Nidaros
 Jul 98—99 Islænderne døbes i Nidaros
 999 Ormen lange bygges

Snorre.

Paaske 98 Avaldsnes.
 Sommer: Thing paa Frosten
 Gjestebud paa Lade
 Blot paa Mære, Jærnskjegge dræbes
 Gudrun ægtes og sendes hjem.
 — Haarek fanges og føres til Kongen, sendes hjem og fører Eyvind Kinnriva til Kongen.
 Høst 998: Nidaros grundlagt.
 999 Olavs Tog til Haalogaland (Thore Hjort. Haarek).
 Tog til Godø. Ormen skamme tages.

Odd.

Thing paa Frosten
 Blot paa Mære, Jærnskjegge dræbes, Gudrun sendes hjem.
 — Harald Olavsson fødes
 — Tangbrand, Gissur og Hjalte til Norge.

Snorre.

Høst Islænderne døbes i Nidaros
 — Tangbrand, Gissur og Hjalte til Norge
 — Olav ægter Thyre i Nidaros.
 Vinter 999—1000 Ormen lange bygges.

Hovedforskjellen mellem Odd og Snorre er, at efter Odd bliver Haalogaland kristnet i 998, Trønderne i 999, medens efter Snorre Trønderne kristnes i 998 og Begivenhederne i Haalogaland fordeles paa de to Aar 998 og 999. En anden Modsætning er, at efter Odd ægter Olav Thyre i 998 og faar med hende i 999 en Søn, som dør det følgende Aar, medens efter Snorre Ægteskabet foregaar om Høsten 999 og der ingen Søn nævnes. Da der ingen Grund kan findes til, at dette Barns Tilværelse er opdigtet af Odd, maa Snorre vilkaarligt have udeladt alt derom, fordi det ikke passede til hans Tidsregning. Han har altsaa flyttet Thyres Ægteskab et Aar frem i Tiden; og Grunden er let at finde. Efter Odd, som lader Olav ægte Thyre i 998, har Olav i 999 — under Forhandlingerne med Trønderne — havt Trønderhøvdingen Jærnskjegges Datter Gudrun til Frille, men sender hende hjem efter Faderens Død. Denne illegitime Forbindelse har Snorre anseet for meget upassende for den ædle Konge, og har derfor fundet, at hele Sammenstødet med Trønderne og Forholdet til Gudrun maa gaa forud for Ægteskabet med Thyre. Men hvis Trøndernes Omvendelse foregaar i 998, maa Kongens Virksomhed mod Nordlænderne fordeles paa to Aar, saaledes at Kongen vinder Haarek for sig og denne fører Eyvind Kinnriva til Kongen i 998, men dennes egentlige Tog til Haalogaland foregaar i 999. Disse Begivenheder kan da bringes i mere pragmatisk Sammenhæng: I det, som hænder i Trondhjem, hvilket efter Odd kun bestaar i Forhandlingerne paa Frostatinget og Blotfesten paa Mære (med Jærnskjegges Død), indskydes midt imellem begge Fortællingen om Gjestebudet paa Lade, hvor Olav tvinger de fleste Trønderhøvdinge til at lade sig døbe. Men dette hører, som vi ovenfor saa, til Begivenhederne fra Julen 996—97 (S. 12). Ligeledes kan Snorre til Begivenhederne i Haalogaland henføre Fortællingen om Toget til Godø, som ogsaa hører til tidligere Tid (S. 13). Og overalt mærker

man, at Snorre her har arrangeret Begivenhederne, idet han dog som sædvanligt i Enkelthederne følger sin Hovedkilde, — med meget faa Afvigelser. Der er her, ligesom ellers, ingen Grund til at afvige fra Odds Tidsregning, der anbefaler sig som naturlig og ukunstlet i Modsætning til Snorres dristige Ændringer, der maa hugge Knuden over for at faa den gode historiske Sammenhæng, som den tilsyneladende har.

For Olavs sidste Regjeringsaar er der ingen kronologiske Vanskeligheder: han tilbringer Vinteren og Vaaren i Nidaros, idet Palmesøndag (24de Marts) udtrykkelig nævnes, seiler om Sommeren i Leding til Østersøen og falder i Slaget ved Svold i September s. A.

V.

BYANLÆGGET I NIDAROS.

I Spørgsmaalet om, naar Nidaros blev anlagt, er Modsætningen mellem Odd og Snorre egentlig ikke den, at de henfører den til forskjellige Aar; snarere er det den, at Odd kun leilighedsvis omtaler, at Nidaros var grundlagt, medens Snorre, som overhovedet med Interesse har studeret Byanlæggene i Norge, forstaar at opfatte Grundlæggelsen af Nidaros som en vigtig Begivenhed i Olav Trygvesøns Historie. Snorre sætter Anlægget i direkte Forbindelse med Trøndernes Omvendelse paa Mære, og det er ligesom et Resultat af denne Seir over Trønderne, at Olav nu bygger sig en Residens og Hovedstad: „Olav fór nu med sin Hær ud til Nidelvens Os; da lod han reise Huse der paa Nidelvens Bred og fastsatte, at der skulde være en Kjøbstad, gav Mændene Tomter der til at opføre sig Huse, men lod gjøre en Kongsgaard ovenfor Skipakroken.“¹⁾ Snorre fortæller her ikke andet, end hvad han kunde ræsonnere sig til af de norske Byforhold og af sit Kjendskab til Nidaros selv: at Kongen uddelte Tomter, at Byen blev anlagt langs Elvebredden og at den ældste Kongsgaard (den senere Skulegaard) laa lidt ovenfor Skipakroken. Det er derfor ikke sandsynligt, at han har specielle Meddelelser herom, idet han af sin Kilde, Odd, kunde slutte sig til Tidspunktet. I Fortællingen om Islændingernes Ophold i Nidaros, som efter Sammenhængen med Islands Omvendelse maa henføres til Høsten 998, staar der nemlig hos Odd: „de styrede ind forbi Agdenes og til Nidaros; der var da sat et Torp og Kjøbstad“, og i det

¹⁾ Snorre burde her ogsaa have nævnt Bygningen af en Kirke, thi i det følgende forudsættes, at en Kirke er færdigbygget før September 999.

følgende nævnes, at Kirken blev bygget om Høsten, og at der blev holdt Gudstjeneste i den Juledag (998). At sætte et „Torp“ (Samling af Gaarde, Landsby) kommer til at staa i Modsætning til hvad der paa andre Steder siges om den forrige Tilstand ved Nidaros: „der var da kun én Gaard“ (einböli), og den Gaards Navn var som bekjendt Nidarnes, hvilket endnu en Stund vedblev at vexle med Nidaros som Byens Navn. Det her nævnte „Torp“ var altsaa efter Odd bygget før Høsten 998, medens dets første Kirke blev færdig før Jul s. A. Imidlertid finde vi Bybebyggelsen paa dette Sted paabegyndt før, nemlig der Odd fortæller om Seidmændene paa Nidarnes Aar 997 (ovenfor S. 12—13). Her optræder ikke alene Kongen selv i Virksomhed paa Nidarnes (medens hans tidligere Residens er Lade), men han lader sine Mænd der udruste et Skib og berede et Gjestebud i et Hus, som han lader brænde og som altsaa naturligtvis er hans eget. Det er jo ganske forskjelligt fra det tidligere Forhold, at en enkelt Bonde bor paa Nidarnes. Og da denne Beretning i sine Grundtræk stammer fra Sæmund Frode, er dermed det sikreste Vidnesbyrd givet for, at Byanlægget i Nidarnes stammer fra Aar 997.

Efter de korte Antydninger, som Odd og Snorre giver, og efter Byens senere Historie kan man i de store Træk gjøre sig forstaaeligt, hvad der i Aar 997 og de følgende skede i Nidaros. Næset mellem Nidelven — der hvor den vender sig mod Øst — og Havet har aabenbart været Statseiendom eller tilhørt Kongen; det synes med Sikkerhed at kunne sluttes af den Mands Navn, som boede der, da Nidaros blev anlagt. Han hed nemlig Torgeir Avraadskoll; dette Tilnavn betyder nemlig ikke, som P. A. Munch oversatte det, „ypperligt Hoved“, men „Manden, som betaler Afgift af Almenning“ (se Fritzner I² 16). Denne Almenning har Kongen overdraget til den nye By som Byggegrund, vel ogsaa som Havnegang, forsaavidt den ikke blev bebygget. Snorre har vistnok Ret i, at han betegner dette med, at Kongen overlod sine Mænd Tomter, thi det er sikkert, at man i Nidaros som i Bergen og andre kongelige Byer betalte Grundskat. Hvad der ikke blev benyttet, har Kongen forbeholdt sig selv; derfor kunde han vælge Plads til Kongsgaard og til Kirke, og senere hans Eftermænd disponere over Pladsen længer oppe ved Elven til senere Kongsgaard- og Kirkeanlæg. Kongsgaarden er vel allerede bygget i 997 eller ialfald bleven færdig

Sommeren 998, Kirken blev først færdig sent om Høsten 998. Det er neppe sikkert, at denne Kirke var Klemenskirke, saaledes som det almindelig siges. Dette Navn forekommer ikke hos Odd eller hos Snorre eller overhovedet i de ældre Kilder, men først i den „store“ Olafssaga. Snorre oplyser vistnok i Olav den helliges Saga, at paa omtrent samme Sted, hvor Olav Trygvesøn havde bygget sin Kirke, byggede Olav den hellige Klemenskirke, „der hvor den endnu staaer“; men Udtrykket er saadant („lét reisa“), at der maa forudsættes en ny Kirke og ny Indvielse. Forf. af den store Olafssaga har uden videre forudsat, at Olav Trygvesøns dengang (1016) forfaldne eller nedlagte Kirke ogsaa var en Klemenskirke, men dertil har han, saavidt jeg ser, ikke havt nogen Grund, da Olav Trygvesøn og hans Biskop dog vistnok her som overalt har fulgt engelske Forbilleder og givet Kirken en Indvielse som de engelske Kathedralkirker.

Endvidere har Kong Olav udsøgt Plads for Bebyggelsen langs Elven. Dette er i Norge et ganske nyt Værk, at lægge en By ved eller lidt ovenfor en Elvemunding, og er aabenbart gjort efter fremmed Forbillede, nærmest fra de britiske Øer; jeg ved ikke, om man her bør tænke paa London eller paa Dublin, hvilke Byer Olav begge har kjendt godt fra sine Vikingetog. Formelen for Byanlægget, Bebyggelsen paa den ene Elvebred med Brygger og Skibsleie, den kongelige Borg og biskoppelige Kirke lige ved Elven, synes ganske at svare til Forbillederne. Kanske man ogsaa bør tage Thingpladsen paa Øren med, thi Ørethinget er vistnok ogsaa opkommet sammen med Byanlægget, skjønt det ikke nævnes udtrykkelig af Snorre før end i Aaret 1035.

Byen har fra først af vistnok ikke bestaaet af mere end en Gade langs Elven, den som kaldtes Stræte. Selve Navnet er fremmed, hos os nærmest engelsk, men med ældre Afstamning fra Latin. Og sammen med Strædet maa høre Anlægget af Brygger, altsaa Tanken om Bytrafik; men for Kong Olav har vel Tanken om en Orlogshavn ligget vel saa nær. Det synes nemlig sikkert, at Olav Trygvesøn her langs Elven har planlagt baade Orlogshavn og Skibsværft. De store Skibe, han byggede, er delvis byggede i Elven (delvis ogsaa ved Lade), og ialfald havde de her i Elven sine Nauster og Liggepladser. Rimeligvis er dette ogsaa Laan fra England eller Irland.

Om Byinstitutioner, grundlagte af Olav Trygvesøn, er der ikke

Tale. Byen har naturligvis endnu været for liden til at have sit Bything (Mót), og noget saadant kan først paavises lang Tid senere, men ogsaa da vistnok efter engelsk Mønster. Snarere kunde man tænke paa en Institution som den senere Gjældkere (Byfoged), da Grundskat jo forudsætter en, der indkrævede denne; men dette Hverv kan være lagt i en kongelig Aarmands Haand. Overhovedet synes den kommunale Udvikling i Nidaros i lang Tid at have været ringe, og det hænger vel sammen med, at den først var en kongelig By og siden kom i lignende Afhængighed af Erkebiskopen.

Aabenbart er Anlægget af Nidaros en stor Tanke: den er planlagt som Righovedstad, som Orlogshavn og som Hovedsædet for den nye Kirke, og om den ikke i alt har svaret til Stifterens Tanke, maa den dog i en af disse Retninger siges at have overgaaet hans dristigste Forventninger.

11 Jan. 1897.

EN KRØNIKE

OM

ERKEBISKOPPERNE I NIDAROS

AF

DR. LUDVIG DAAE.
